

Μακεδονικά

Τόμ. 32, Αρ. 1 (2000)

Επιστημονικό συμπόσιο για την Αχρίδα:
χριστιανική Μακεδονία: Θεσσαλονίκη-Αχρίδα 34α
Δημήτρια 9-11 Δεκ. 1999

Αθ. Ε. Καραθανάσης

doi: [10.12681/makedonika.183](https://doi.org/10.12681/makedonika.183)

Copyright © 2014, ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Καραθανάσης Α. Ε. (2000). Επιστημονικό συμπόσιο για την Αχρίδα: χριστιανική Μακεδονία: Θεσσαλονίκη-Αχρίδα 34α Δημήτρια 9-11 Δεκ. 1999. *Μακεδονικά*, 32(1), 522-524. <https://doi.org/10.12681/makedonika.183>

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΧΡΙΔΑ

Χριστιανική Μακεδονία: Θεσσαλονίκη-Αχρίδα 34α Δημητρία 9-11 Δεκ. 1999

Τό Α.Π.Θ., ὁ Δήμος Θεσσαλονίκης καί τό "Ίδρυμα Ἐθνικοῦ καί Θρησκευτικοῦ Προβληματισμοῦ στή πλαίσια τῶν Δημητρίων 1999 ὀργανώσαν ἐπιστημονικό συμπόσιο στό Α.Π.Θ. μέ θέμα τήν Θεσσαλονίκη καί τήν Ἀχρίδα, δύο ἐξαιρετικά πνευματικῶν κέντρων τῆς βυζαντινῆς καί ὑστεροβυζαντινῆς περιόδου. Ὁ καθηγ. κ. Ἄθ. Ἀγγελόπουλος στήν προσφώνησή του ἐξήγησε τοὺς λόγους πού ὀδήγησαν στήν σύγκληση τοῦ παρόντος συνεδρίου, τό ὁποῖο χαιρέτησαν ὁ Πρύτανης τοῦ Α.Π.Θ. κ. Μ. Παπαδόπουλος καί ὁ Δήμαρχος κ. Β. Παπαγεωργόπουλος καί τόνισαν τήν σημασία του. Οἱ καθηγητές τοῦ Α.Π.Θ. κ.κ. Ἄθ. Ἀγγελόπουλος καί Ἄθ. Ε. Καραθανάσης παρουσίασαν τοὺς Α' -Β' τόμους γιά τὰ *Ἱερά Προσκυνητάτα - Προπύργια τῆς Ὁρθοδοξίας*, Ἀθήνα 1998-1999 καί τό ἔργο τοῦ καθηγ. κ. Ν. Μουστοπούλου, *Ἡ Βασιλική τοῦ Ἁγίου Ἀχιλλείου στήν Πρέσπα*, ἐκδ. Παρατηρητής, 1999.

Οἱ ἀνακρινώσεις, ὡσαύτως, παρουσίασαν ἐξαιρετικό ἐνδιαφέρον, ἐφ' ὅσον παρουσιάσθηκαν νέες εἰδήσεις πού ἀφοροῦσαν στήν ἱστορία καί τήν τέχνη τῆς βυζαντινῆς αὐτῆς πόλεως. Πρῶτος εἰσηγητής ὁ ὑπογραφομένος πού μίλησε γιά δύο στιγμιότυπα τῆς ἱστορίας τῆς πόλεως· τό πρῶτο ἀφοροῦσε στήν δράση τῆς Παπικῆς Προπαγάνδας κατά τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰ. στήν πόλη μέσω Ἑλλήνων καί Δυτικῶν ἀποφοίτων καί στελεχῶν τοῦ Παπικοῦ Κολλεγίου τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου τῆς Ρώμης· τό δεύτερο παρουσίαζε τίς ἐνέργειες τοῦ μητροπολίτου Θεσσαλονίκης, καί ἔπειτα Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ, ὁ ὁποῖος τό 1874 προσπαθοῦσε ἀπεγνωσμένα νά προστατεύσει τίς ἐκκλησίες τῶν Ἑλλήνων πού κινδύνευαν νά ἀρπαγοῦν ἀπό τοὺς Βουλγάρους. Ὁ ἐπίτιμος Πρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου κ. Βασ. Κόκκινος μίλησε γιά τὰ ἱστορικά τῶν γειτονικῶν πόλεων Μοναστηρίου καί Κρουσόβου καί γιά τίς προσωπικότητες τῆς νομικῆς ἐπιστήμης πού κατάγονταν ἀπό αὐτές, ὅπως ὁ Ἰω. Σόντης, ὁ Ἀλέξ. Σβάλος, ὁ Κ. Βαθούκος, ὁ κ. Βαθούκος, σέ παρέμβαση του, πού ἀφοροῦσε στήν νομική προσωπογραφία τῆς Ἄνω Μακεδονίας ὑπενθύμισε τήν καταγωγή ἀπό ἐκεῖνα τὰ μέρη τοῦ πρῶτου ἀντιπροέδρου τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας Φιλῶτα Παπαγεωργίου, τοῦ Ποτλῆ, τοῦ φιλολόγου καί πρυτάνεως τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Ἰω. Πανταζίδου. Ἡ καθηγήτρια τοῦ Α.Π.Θ., βυζαντινολόγος κ. Ἀλκμήνη Σταυρίδου-Ζαφράκα ἐξέτασε τήν δράση τοῦ διαπρεποῦς ἱεράρχου καί νομικοῦ Δημ. Χωματινοῦ στήν Ἀχρίδα (13ος αἰ.), ἀλλά καί τίς ἀντιδράσεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καί τοῦ διοικητοῦ τῆς Θεσσαλονίκης, συνεργαζομένου μέ τόν δεσπότη τῆς Ἡπείρου Θεόδωρο Δούκα, πού κατηγοροῦσαν τόν Χωματινό ὡς ἀνικανονικῶς πράττοντα. Ὁ ὁμότιμος καθηγητής τοῦ Α.Π.Θ. κ. Γεώργ. Στογιόγλου παρουσίασε τήν διαμάχη Ναουσαίων, κληρικῶν καί λαϊκῶν, πού ξέσπασε τίς πρῶτες δεκαετίες τοῦ 18ου αἰ. ἀπό τήν ἐπιθυμία μερίδος Ναουσαίων νά ἐντάξουν τήν πόλη τους στήν ἀρχιεπισκοπή Ἀχρίδος. Ὁ ἐπίκ. καθηγητής τοῦ Α.Π.Θ. κ. Μιχ. Τρίτος ἐξέτασε τήν προσωπικότητα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀχριδῶν Ἰωάσαφ, ὁ ὁποῖος στίς πρῶτες δεκαετίες τοῦ 18ου αἰ. ἀσχολήθηκε δραστηριῶς μέ θέματα παιδείας τῆς περιοχῆς του, τὰ ὁποῖα ὁ κ. Τρίτος συνεδύασε μέ τήν Ἀκαδημία τῆς Μοσχολέως καί τό τυπογραφεῖο τῆς· ὁ ἴδιος εἰσηγητής ὑπενθύμισε τίς σχέσεις τοῦ Ἰωάσαφ μέ τοὺς Δυτικούς πού στόχευαν στήν ἀποτίναξη τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ. Ὁ ἱστορικός κ. Γεώργ. Τουσίμης ἀνέλυσε τό συναξάρι τοῦ νεομάρτυρος ἀρχιεπισκόπου Ἀχριδῶν Βαρλαάμ πού μαρτύρησε στή Βελεσάα τό 1595 καί κατέστη γνωστό ἀπό τόν Οὐγκράνο μοναχό Βισάνσκου. Ὁ ὁμότιμος καθηγητής τοῦ Α.Π.Θ. οὐραλόγος κ. Ἀντ.-Αἰμ. Ταχιάος αἰτιολόγησε τήν ἐπανάδρση τῆς ἀρ-

χειρισκοπῆς Ἀρχίδος ἀπὸ τὸν Βασίλειο Βουλγαροκτόνο τὸ 1018 ἕξαιτίας τῆς ἐπιθυμίας του νὰ καθιστηθεῖ, ὅπως καὶ ἔγινε, τοὺς ἠττημένους Βουλγάρους. Ἦταν πράγματι, σημειώσε ὁ κ. Ταχιάος, μία εἰρηνικὴ περίοδος ἑλληνοσλαβικῆς συμβιώσεως.

Ὁ καθηγητὴς τῆς Ἱ. Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης κ. Βασ. Σταυροῖδης ἐπεσήμανε τὴν σπουδαιότητα τῶν πατριαρχικῶν ἐγγράφων ποὺ ἐξέδωσε ὁ Καλλίνικος Δελικάνης καὶ τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται στὴν ἐπισκοπὴ Ἀρχιδῶν καὶ τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν πολὺτιμη πηγὴ γιὰ τὴν μελέτῃ τῆς ἱστορίας τῆς βυζαντινῆς αὐτῆς πόλεως ἀπὸ τὸν 16ο αἰ. καὶ ἐφεξῆς. Ὁ κ. Ν. Δόβας, Δρ. Θεολογίας, παρουσίασε τὸ ἱστορικὸ τῶν ἑλληνικῶν κωδίκων τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀρχίδος ποὺ ταξίδευσαν ἀπὸ τὴν Ἀρχίδα πρὸς τὴν Λειψία, τὴν Κωνσταντινούπολη, τὴν Σόφια· ἐξέτασε, ὡσαύτως, τὸ ἔργο τῶν Gelzer, Snegarov, Χειμωνίου ἐπὶ τῶν κωδίκων αὐτῶν καὶ ἀνακοίνωσε τὸν ἐμπισμὸ ἀποσπασμάτων ἀπὸ ἀντίγραφα τους. Ἡ καθηγ. τοῦ Α.Π.Θ. κ. Δέσπω Ἄθ. Λιάλιου, ἐξετάζοντας τὸ ἔργο τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀρχίδος Θεοφύλακτου, πρῶν ἀρχιδιακόνου τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἐπέσημανε τὴν συγκαταβατικότητά του ἐναντι τῶν Δυτικῶν καὶ τὴν βαθύτατη ἐπίδραση ποὺ ἴσκησε στὸν σοφὸ αὐτὸν ἱεράρχη ὁ Πατριάρχης Μιχαὴλ Κηρουλάριος. Ὁ καθηγητὴς τοῦ Α.Π.Θ. κ. Χρ. Οἰκονόμου ἀσχολήθηκε καὶ αὐτὸς μὲ τὸν Θεοφύλακτο ἐρευνώντας τὴν μεθοδολογία του, τὸ ἐριμνευτικὸ του ἔργο, τὶς πηγές του ἐπισημαίνοντας, παραλλήλως, τὴν πνευματικὴ ζωὴ τῆς Ἀρχίδος κατὰ τὴν ὑπόψη περιόδου, ἐκ' ὅσων, εἰκάζεται, ὅτι ὁ Θεοφύλακτος ἀνακοίνωσε μέγα τμήμα τοῦ ἔργου του ἐκεῖ. Ὁ ἐπίκ. καθηγητὴς τοῦ Δ. Π. Θράκης κ. Εὐστ. Κεκριδῆς ἐπέσημανε τὴν συμβολὴ τοῦ Ἀναστ. Καβαλλιώτη στὴν παιδευτικὴ ἀνέλιξη τῆς Ἀρχίδος, στὴν ὁποία, κατ' αὐτὸν, μετέφερε τὸ πρόγραμμα τῆς Ἀκαδημίας τῆς Μοσχολόουως καὶ αὐτὸ τοῦ διδασκάλου του Εὐγενίου Βουλγάρεως. Ἡ κ. Σοφία Τάζου-Ἡλιάδου καὶ ὁ ἱστορικὸς ἐρευνητὴς κ. Ἰω. Ἀδάμου παρουσίασαν κοινὴ ἀνακοίνωση, θέμα τῆς ὁποίας ἦταν ἡ παιδεία στὴν Ἀρχίδα καὶ τὴν εὐρύτερη περιοχὴ τῆς· ἐπέσημαναν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Ζωσιμᾶ γιὰ τὴν ἀνέλιξη τῆς περὶ τὰ τέλη τοῦ 17ου αἰ., τὴν ἰδρυσὴ σχολείου τὴν ἴδια ἐποχὴ στὸ Βαρόσι ἢ στὴν ἄνω βλαχικὴ συνοικία, ἀλλὰ καὶ τὴν κατοπινὴ ἐκπαιδευτικὴ δραστηριότητα τοῦ Μαργαρίτη Δήμητρα καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Μελετίου, ὅπως καὶ αὐτὴ τοῦ Πηχεῶν ποὺ ἀνακόπτεται, δυστυχῶς, ἀπὸ τὶς ἀσχημίες τῶν ἑξαρχικῶν, τῶν ρουμανιζόντων καὶ τῶν Σέρβων περὶ τὸ 1860. Ὁ ἐπιστημονικὸς συνεργάτης τῆς Ε.Μ.Σ. κ. Ἰω. Μπάκας παρουσίασε ἕνα πανόραμα τῆς ἑλληνικῆς παιδείας στὴν Ἀρχίδα καὶ τὴν εὐρύτερη περιοχὴ τῆς στὰ τέλη τοῦ 19ου αἰ. καὶ ἀρχῆς τοῦ 20οῦ αἰ. Γιὰ τὴν ἄνθιση τῆς παιδείας φρόντισαν, ὅσο μπορούσε, τὸ ἑλληνικὸ κράτος, ὁ Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Φιλολογικὸς Σύλλογος Θεσσαλονίκης· τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἑλληνικῆς παιδείας ἀνέκοψε, περὶ τὸ 1880, ἡ δράση τῶν ἑξαρχικῶν καὶ ρουμανιζόντων. Ὁ αὐτὸς εἰσηγητὴς ὁμίλησε, ἐπίσης, γιὰ τὴν ἑλληνικὴ παιδεία στὴν γειτονικὴ Ρέσνα, τὸ Γκόπεσι, τὴ Μηλόβιστα καὶ τὸ Κρούσοβο. Ὁ κ. Βασ. Κουκουσᾶς, Δρ. Θεολογίας ἔκαμε λόγο γιὰ τὴν παρεμβολὴ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀρχίδος στὴν μητρόπολη Ἰταλίας κατὰ τὸν 16ο αἰ., ὅπου ἦσαν ἀρκατομηνοὶ Ἑλληνοαλβανοὶ καὶ Ἑλληνοαἰθίοποι καὶ ὅπου τρεῖς μητροπολίτες Ἰταλίας χειροτονήθηκαν ἀπὸ τὸν Ἀρχίδος μὲ ἀνοχὴ τοῦ Βατικανοῦ. Ἡ μητρόπολη Ἰταλίας ἐκτεινόταν τότε στὴν Ἀπουλία, Καλαβρία, Σικελία. Ὁ κ. Γ. Τσότσος, τοπογράφος-μηχανικός, ὁμίλησε γιὰ τὴν τυπολογία τῶν παραδοσιακῶν οἰκιῶν τῆς Ἀρχίδος τονίζοντας τὶς ἐπιδράσεις τῆς βυζαντινῆς οὐρουμενικῆς τεχνικῆς στὸν ἀστικὸ χαρακτῆρα τῆς πόλεως· μὲ τὴν προβολὴ διαφανειῶν ὁ κ. Γ. Τσότσος ἔδειξε τὸν κοινὸ χαρακτῆρα ὀρισμένων χαρακтерιστικῶν μὲ τὸ διπλὸ σαχνισὶ καὶ ἄλλα χαρακτηριστικὰ τῆς μεταβυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἀντιθέτως, εἶπε, στὸ Μο-

ναστήρι, όπως και στην Θεσσαλονίκη (Ἄνω Πόλη) και τό Κρούσοβο ἐπεκράτησε ὁ κλασικισμός και ὁ ἐκλεκτισμός. Ὁ ἱστορικός τῆς Τέχνης κ. Εὐ. Κυριακούδης ἔδειξε τίς ἐπιδράσεις Θεσσαλονικέων ζωγράφων τοῦ 12ου αἰ. στοὺς ναοὺς τῆς Ἀχρίδος (Ἁγία Σοφία) μέ πρωτοβουλία τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀχρίδος Λεοντίου. Οἱ ζωγράφοι αὐτοὶ ἐργάσθηκαν στήν Ἁγία Σοφία Θεσσαλονίκης και στήν Παναγία Χαλκίων. Τό αὐτό συνέβη και κατά τόν 13ο αἰ. μέ τήν παρουσία στήν Ἀχρίδα τῶν περιωνύμων ζωγράφων τῆς Θεσσαλονίκης Μιχ. Ἀστραπᾶ και Εὐτυχίου, πού εἶχαν προσκληθεῖ ἀπό τόν Κωνσταντινουπολίτη τοπάρχη Σγουρό. Στούς ναοὺς τῆς Ἀχρίδος ἐργάσθηκε και ὁ θεσσαλονικεὺς ζωγράφος Καλλιέργης.

Τό ἐπιστημονικό αὐτό συμπόσιο τό ἀφιερωμένο στήν Ἀχρίδα ἔδειξε πόσα πολλά ἀκόμη ἀπομένουν νά ἀντληθοῦν ἀπό αὐτή τήν δεξαμενή τοῦ πνεύματος πού συνιστᾶ, ἐν τέλει, ἡ μελέτη τῆς ἱστορίας τῆς, σέ ὅλα τά ἐπίπεδα. Τίς τρεῖς αὐτές μέρες τοῦ Συνεδρίου ἀκούσθηκαν πράγματα και νέες πληροφορίες και δόθηκαν ἀφορμές ὄχι μόνον γιά μᾶς τοὺς παλαιότερους, ἀλλά και γιά τοὺς νεωτέρους ἐρευνητές, γιατί αὐτοὶ θά συνεχίσουν, ἂν τό θελήσουν, τό ἔργο αὐτό. Καί εἶναι σημαντικό νά λεχθεῖ ὅτι στήν πανηγυρική συνεδρία στήν αἴθουσα Τελετῶν τοῦ Α.Π.Θ. τονίσθηκε ἡ ἀνάγκη μᾶς συστηματικότερης μελέτης τῆς Χριστιανικῆς Μακεδονίας γιά νά ἀναδειχθεῖ ἡ ἰδιομορφία τῆς στόν ἑλληνικό και εὐρωπαϊκό ὀρίζοντα ὡς ἓνα σημεῖο πολιτιστικῆς ἀναφορᾶς τοῦ Χριστιανικοῦ Πολιτισμοῦ. Οἱ ἀνακινώσεις γύρω ἀπό τήν βυζαντινὴ Ἀχρίδα ἔδωσαν τήν εὐκαιρία νά φανεῖ ἐναργέστερον ὁ χαρακτήρας αὐτός σέ μία γραμμὴ πού γιά αἰῶνες συνέδεε τήν Θεσσαλονίκη και τήν Ἀχρίδα.